РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, доцента Миколи Гелемея
на дисертацію Мішури Максима Віталійовича
«Кримінальна відповідальність за зловживання впливом»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації.

Актуальність дисертаційного дослідження «Кримінальна відповідальність за зловживання впливом» зумовлена необхідністю подальшого вдосконалення кримінально-правових засобів протидії корупції та забезпечення належного виконання міжнародних антикорупційних зобов'язань України. Зловживання впливом є специфічним проявом корупційної поведінки, що створює можливості для неформального впливу на прийняття рішень особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, підриває авторитет публічної влади та довіру громадян до державних інституцій. Водночас законодавча конструкція ст. 369-2 КК України та практика її застосування характеризуються низкою дискусійних питань, що зумовлює потребу в їх комплексному науковому опрацюванні.

Оформлення дисертації.

Дисертаційна робота характеризується логічною структурою, послідовністю викладення матеріалу та належним рівнем наукового оформлення. Її зміст відповідає обраній темі, поставленій меті й завданням дослідження. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і чотирьох додатків. Загальний обсяг роботи становить 271 сторінку, з яких 203 сторінки основного тексту.

Дослідження виконано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Виклад матеріалу відзначається системністю, аргументованістю та належним використанням кримінально-правової термінології. Сформульовані висновки узгоджуються зі змістом відповідних розділів і підрозділів. Авторські наукові положення та пропозиції викладено послідовно, із використанням нормативних, доктринальних та емпіричних джерел, на які наведено відповідні посилання. Загалом структура та оформлення дисертації відповідають характеру й завданням кваліфікаційного наукового дослідження.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію на наукових заходах, присвячених актуальним проблемам кримінального права, протидії злочинності та корупції. Зокрема, положення,

висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, оприлюднено на таких наукових заходах: «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 23 листопада 2023 року), «Азовські правові читання» (м. Запоріжжя, 17–18 травня 2024 року), «Теорія та практика протидії злочинності в умовах правового режиму воєнного стану» (м. Львів, 8 листопада 2024 року), «Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи» (м. Кропивницький, 4 жовтня 2024 року), «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 28 листопада 2024 року), «Війна та мир & злочин і покарання» (м. Львів, 4–5 червня 2025 року), «Теорія та практика протидії злочинності в умовах правового режиму воєнного стану» (м. Львів, 7 листопада 2025 року). Участь у зазначених заходах сприяла науковому обговоренню результатів дослідження та їх апробації в академічному середовищі.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено в 13 наукових публікаціях, серед яких шість статей опубліковано в наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, а сім праць – у збірниках матеріалів наукових заходів.

Оприлюднені результати стосуються теоретичних і прикладних проблем кримінальної відповідальності за зловживання впливом, зокрема особливостей його об'єктивних і суб'єктивних ознак, диференціації кримінальної відповідальності за активне та пасивне зловживання впливом, а також удосконалення законодавства і практики застосування ст. 369-2 КК України.

Загалом наукові публікації здобувача відображають основні напрями проведеного дослідження, його теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації. Апробація результатів на наукових заходах і їх оприлюднення у фахових виданнях свідчать про належний рівень представлення результатів дисертаційної роботи науковій спільноті.

Новизна представлених результатів проведеного здобувачем дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в поглибленні теоретичних засад кримінальної відповідальності за зловживання впливом, розробленні пропозицій щодо вдосконалення законодавчої конструкції кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України, а також удосконалення практики застосування відповідних кримінально-правових норм.

До найбільш значущих результатів, що характеризують наукову новизну роботи, вважаю за доцільне віднести:

1. Пропозицію щодо законодавчого розмежування активного та пасивного зловживання впливом шляхом передбачення їх як самостійних складів кримінальних правопорушень із відповідними кваліфікуючими ознаками та санкціями.

2. Обґрунтування доцільності диференціації кримінальної відповідальності залежно від розміру неправомірної вигоди, зокрема виокремлення значного, великого та особливо великого її розмірів із використанням підходу, закріпленого у примітці до ст. 368 КК України.

3. Пропозиції щодо законодавчого розмежування прохання (домагання) та вимагання неправомірної вигоди, визначення вимагання як кваліфікуючої ознаки пасивного зловживання впливом за наявності примусу, пов'язаного із загрозою заподіяння неправомірної шкоди законним правам чи інтересам особи.

4. Удосконалення положень щодо об'єкта та об'єктивної сторони зловживання впливом, зокрема визначення змісту реального й удаваного впливу, а також моменту закінчення окремих форм цього кримінального правопорушення.

5. Уточнення ознак суб'єкта та суб'єктивної сторони зловживання впливом, зокрема особливостей суб'єкта пасивного зловживання впливом, змісту прямого умислу, мотиву та мети відповідних кримінально протиправних діянь.

6. Розроблення моделі спеціального звільнення від кримінальної відповідальності за пасивне зловживання впливом за умови добровільного повідомлення про вчинене, активного сприяння його викриттю та передачі неправомірної вигоди або її еквівалента державі, із передбаченням відповідних обмежень щодо застосування такого звільнення.

7. Пропозиції щодо вдосконалення санкцій за зловживання впливом, забезпечення їх відповідності характеру та ступеню суспільної небезпечності відповідних діянь, а також диференціації кримінальної відповідальності залежно від обставин їх учинення.

8. Удосконалення підходів до застосування спеціальної конфіскації та заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у зв'язку зі вчиненням зловживання впливом, зокрема з урахуванням принципу пропорційності та необхідності захисту прав добросовісних третіх осіб.

9. Пропозиції щодо вдосконалення інших положень кримінального законодавства, пов'язаних із відповідальністю за зловживання впливом, зокрема уніфікації термінології пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди, а також уточнення умов звільнення від кримінальної відповідальності за активне зловживання впливом.

Дисертація засвідчує належний рівень самостійності здобувача у визначенні актуальних кримінально-правових проблем, критичному аналізі наявних доктринальних підходів та формулюванні власних наукових положень. Запропоновані автором висновки й рекомендації мають теоретичне та прикладне значення, сприяють розвитку кримінально-правової доктрини й удосконаленню законодавства України про відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачем досліджень та їх відповідність темі дисертації.

Структура дисертації є логічно виваженою, побудованою відповідно до мети, завдань і предмета дослідження та відображає комплексний підхід до аналізу проблем кримінальної відповідальності за зловживання впливом. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (272 найменування) і чотирьох додатків, що свідчить про системність та завершеність дослідження.

У процесі виконання дисертації здобувачем опрацьовано значний масив нормативно-правових актів, наукових джерел та емпіричних матеріалів. Зокрема, використано офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України за 2020–2025 роки, обвинувальні й виправдувальні вироки, ухвали про звільнення від кримінальної відповідальності, а також постанови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду.

Наукові положення дисертації характеризуються логічною послідовністю, аргументованістю та взаємною узгодженістю. Достовірність одержаних результатів забезпечується поєднанням теоретичного аналізу кримінально-правових норм із дослідженням практики їх застосування. Особливу увагу приділено проблемам визначення ознак складу зловживання впливом, диференціації кримінальної відповідальності та вдосконалення заходів кримінально-правового характеру.

Висновки дисертації відповідають поставленим завданням і відображають основні результати проведеного дослідження. Вони мають практичну спрямованість та ґрунтуються на аналізі кримінального законодавства, доктринальних положень і матеріалів судової практики.

Загалом дисертаційне дослідження характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості, внутрішньою логічною узгодженістю та відповідністю заявленій темі.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави дійти висновку про належний рівень реалізації поставленої наукової мети, що полягала в комплексному дослідженні теоретичних і практичних проблем кримінальної відповідальності за зловживання впливом та розробленні на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування.

Здобувач продемонстрував належний рівень оволодіння методологією наукового пізнання, що виявляється у використанні комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Діалектичний метод застосовано для

дослідження кримінальної відповідальності за зловживання впливом у взаємозв'язку з розвитком антикорупційного законодавства; формально-логічний – для з'ясування змісту кримінально-правових понять та ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України; системно-структурний – під час дослідження об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони зловживання впливом; порівняльно-правовий – для зіставлення положень національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами протидії корупції; статистичний метод і метод аналізу документів – для опрацювання офіційних статистичних даних та вивчення судової практики. Застосування зазначених методів сприяло обґрунтуванню пропозицій щодо диференціації кримінальної відповідальності за активне та пасивне зловживання впливом, удосконалення санкцій і спеціальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності.

Обраний методологічний інструментарій загалом відповідає характеру поставлених завдань та забезпечує належний рівень їх вирішення. Отримані результати засвідчують здатність здобувача самостійно аналізувати складні кримінально-правові проблеми, критично оцінювати наукові підходи та формулювати висновки і пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

У підсумку можна констатувати, що здобувач оволодів методологією наукової юридичної діяльності на належному рівні та результативно застосував її для вирішення поставлених дослідницьких завдань.

Практичне значення одержаних результатів.

Результати дисертаційного дослідження мають практичне значення для вдосконалення кримінального законодавства України щодо відповідальності за зловживання впливом, забезпечення правильної кримінально-правової кваліфікації відповідних діянь та підвищення ефективності правозастосовної діяльності.

Практичне використання результатів дослідження підтверджується актом впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 7 лютого 2025 року № 20690-2025. Одержані результати також впроваджено в науково-дослідну та освітню діяльність Національної академії внутрішніх справ, що засвідчують відповідні акти від 23 квітня 2026 року № 115-нд та № 114-оп.

Загалом сформульовані в дисертації положення, висновки та рекомендації мають прикладну цінність і можуть бути використані в законотворчій, правозастосовній, науковій та освітній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні та проблемні аспекти, які потребують додаткового осмислення, уточнення або аргументації.

1. У дисертації М.В. Мішура обґрунтовує необхідність законодавчого визначення суб'єкта пасивного зловживання впливом через невикористання певного службового або професійного становища. Водночас запропонована редакція ст. 369-3 КК України не містить відповідного обмеження, хоча саме ця стаття має встановлювати відповідальність за пасивне зловживання впливом. Таким чином, законодавча модель не повністю відображає висновки автора щодо суб'єкта пасивного зловживання впливом. Під час захисту варто обґрунтувати чому запропоновані ознаки суб'єкта не закріплено в остаточній редакції ст. 369-3 КК України?

2. У висновку в межах характеристики суб'єкта активного зловживання впливом (ч. 1 ст. 369-2 КК України) здобувач обґрунтовує, що такий суб'єкт є загальним, що не виключає вчинення цього кримінального правопорушення службовою особою. Обґрунтовано також доцільність урахування використання службових повноважень, професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей як обставини, що посилює кримінальну відповідальність. Подібний підхід реалізовано у проєкті КК України шляхом визнання такої обставини ознакою, що підвищує тяжкість кримінального правопорушення на один ступінь. Водночас безпосереднє запровадження цієї моделі до чинного КК України ускладнене відмінностями в концептуальних засадах побудови чинного та проєктованого кримінального законодавства.

Проте запропонована редакція ст. 369-2 КК України передбачає кваліфікацію лише залежно від розміру неправомірної вигоди. Виникає також питання яким чином пропонується реалізувати відповідний висновок у межах чинного кримінального законодавства?

3. Здобувач обґрунтовує необхідність розмежування прохання та вимагання неправомірної вигоди, пов'язуючи останнє із примусом до відвернення протиправної шкоди законним правам чи інтересам особи.

Водночас запропонована редакція ст. 369-3 КК України використовує поняття «вимагання», але не містить його визначення.

При цьому сам автор наголошує на недостатній визначеності відповідного поняття в чинному законодавстві, однак не пропонує власної дефініції.

4. Автор пропонує істотно диференціювати санкції залежно від розміру неправомірної вигоди, встановивши, зокрема, позбавлення волі на строк до восьми років за активне та до дев'яти років за пасивне зловживання впливом.

Водночас наведені результати судової практики свідчать про переважання штрафу серед призначених покарань – 97,2 % засуджених.

За таких обставин доцільно додатково обґрунтувати, чому для кваліфікованих складів запропоновано виключно позбавлення волі та чи узгоджується це з висновком автора про необхідність збереження альтернативних покарань.

Виникає питання: на підставі яких критеріїв визначено конкретні межі санкцій і чому для кваліфікованих складів не передбачено альтернативних покарань?

Зазначені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, однак їх врахування в подальших дослідженнях сприятиме підвищенню наукового рівня наступних наукових робіт здобувача.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація ***Мішури Максима Віталійовича*** **«Кримінальна відповідальність за зловживання впливом»** за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами), а її автор – ***Мішура Максим Віталійович*** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –
Заступник директора
по освітній і науково-дослідній діяльності
навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент **Микола ГЕЛЕМЕЙ**

ВІДДІЛ ВИХОВНОЇ, ВІДДІЛЕННЯ ВКЗ
КАДРОВОЇ ТА КАПІТАН ПОЛІЦІЇ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В. А. ШЕЛЕСТИНСЬКИЙ